

Стразбур, 02 фебруар, 2005  
Савет Европе

**ACFC/INF/OP/I(2005)001**

**САВЕТОДАВНИ КОМИТЕТ О ОКВИРНОМ ДОГОВОРУ ЗА ЗАШТИТУ  
НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА**

**Мишљење о "бившој Југословенској Републици Македонији",  
усвојено 27 маја 2004 године**

САДРЖИНА:

ИЗВРШНИ ЗАКЉУЧАК.....	3
I. ПРИПРЕМА ЗА САДАШЊЕ МИШЉЕЊЕ.....	5
II. ОПШТЕ ПРИМЕДБЕ.....	6
III. СПЕЦИФИЧНИ КОМЕНТАРИ У ПОГЛЕДУ ЧЛАНОВА ОД 1- 19.....	9
IV. ГЛАВНИ НАЛАЗИ И КОМЕНТАРИ САВЕТОДАВНОГ КОМИТЕТА.....	33
V. КЉУЧНЕ ПРИМЕДБЕ .....	40

## Извршни закључак

На својој осамнаестој седници одржаној између 24 и 28 новембра 2003 године, Саветодавни Комитет је започео испитивање закључака првог Државног Извештаја од 23 септембра (дospelог првог фебруара 1999), "бивше Југословенске Републике Македоније". У контексту овог испитивања делегација Саветодавног Комитета посетила је "бившу Југословенску Републику Македонију" од 8 до 12 децембра 2003, са циљем да прикупи више информација од Владиних претставника као и невладиних организација и других независних извора о имплементацији Оквирног Договора. Саветодавни Комитет је усвојио закључке о "бившој Југословенској Републици Македонији" на својој 19 -тој седници 27 маја 2004 године.

Саветодавни Комитет поздравља конструктивне и законске измене учињене до сада у складу са Охридским Договором, чије промене су основ за већу заштиту мањина, поред осталог и на пољу употребе језика мањина, затим образовања и суживота, увођењем принципа непристрасне и правичне заступљености мањина на свим нивоима јавне администрације.

Власти би требало да проследи донешене реформе у погледу заштите мањина као на пример: завршавање процеса децентрализације, употребу језика и писма као и усвајање допунских гаранција против дискриминације, што би било главно подручје рада, на основу чега би се комплетирао и консолидирао већ постојећи законски оквир. У овом контексту, Влада треба да осигура права бројчано мање заступљених мањина.

Јачање међусобног дијалога, као и међукултурног дијалога су од виталног значаја за будућност социјалне кохезије у земљи која је нарушена оружаним сукобом у 2001 години. Оно што је очигледно, је да међуетничка напетост, посебно међу млађом популацијом, наставља да буде главни чиниоц који забрињава и који сведочи о постојању значајних препрека између различитих заједница, посебно између албанске и македонске. Треба предузети допунске напоре да би охрабрили интеракцију између различитих компоненти друштва, посебно у сфери образовања, где се треба промовисати индивидуално знање језика који се говоре у њиховом подручју.

Такође треба усвојити допунске мере које би омогућиле задовољавајуће одвијање наставе на језицима мањина, што је изражено од стране различитих заједница, како албанске, тако и турске. У том циљу би и забрана оснивања приватног основног образовања требала да се преиспита

Дискриминација особа ромске заједнице дешава се на разним пољима и сведочи о значајним социјално-економским разликама између

њих и осталог дела популације. Разлике су посебно видљиве у области запошљавања, становања, здравствене заштите и образовања. Оно што је посебно важно је да власти предузму све неопходне кораке за побољшање положаја чланова ове угрожене заједнице у сагласности и у оквиру националне стратегије која је у процесу стварања.

Потребно је предузети и следеће мере у вези медија, као што је обезбеђивање приступа припадницима мањина јавним гласилима. У области културе би требало ојачати мере подршке очувања и развоја култура мањина, а посебно влашке.

Треба узети у обзир и мере за омогућавање редовних консултација на институционалном нивоу са мањинама по питању проблема који их тиште.

## 1. Припрема за садашње мишљење

1. Почетни Државни Извештај о "бившој Југословенској Републици Македонији" (у даљем тексту Државни извештај), од првог фебруара 1999 године, је био достављен 23 септембра 2003 године. Саветодавни Комитет је отпочео испитивање Државног Извештаја на својој 18-ој седници, од 24 до 28 новембра 2003 године.

2 У контексту овог испитивања, Саветодавни Комитет је скренуо пажњу на неколико тачака по којима би требало да се прикупе допунске информације. Зато је поднешен упитник властима 18 новембра 2003. Владин одговор на тај упитник је био достављен првог априла 2004 године.

3. Као одговор на позив Владе али и у сагласности са Прописом 32 Комитета Министарске Резолуције (97) 10, делегација Саветодавног Комитета је посетила "бившу Југословенску Републику Македонију" од 8 до 12 децембра 2003, са намером да добије допунске информације од претставника Владе, НВО и других независних извора у вези имплементације Оквирног Договора. У припремама садашњег мишљења, Саветодавни Комитет је консултовао писане материјале различитих органа Савета Европе, затим и друге међународне организације, НВО и друге независне изворе.

4. Саветодавни Комитет је прихватио ово мишљење на својој 19-тој седници 27 Маја 2004, одлучивши да исто проследи Комитету Министара.

5. Садашње мишљење је поднето у сагласности са чланом 26 (1) Оквирног Договора, при оцењивању адекватних мера предузетих од стране партија (потписница Договора) са циљем спровођења принципа Оквирног Договора.

"Комитет Министара биће асистираан од саветодавног комитета", такође у сагласности са чланом 23 Резолуције (97) 10 Комитета Министара, према коме, "Саветодавни Комитет треба да разгледа државни извештај и да пренесе своје мишљење Комитету Министара".<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Саветодавни Комитет је на својој 12 седници 30 новембра 2001 г. одлучио да уведе извесне промене у структури свога мишљења. Наиме, на овој седници је донето решење да се "Прекине са праксом подношења предлог закључака и препорука од стране Савета Министара", (5-ти део ранијег мишљења) и да се уведе 4-ти одељак, насловљен као "Главни закључци и коментари Саветодавног Комитета". Саветодавни Комитет је такође одлучио да поднесе "Закључне примедбе", у 5-ом делу уместо у 4-ом делу. Ове промене ступају на снагу од 30 новембра 2001 и односе се на сва следећа мишљења усвојена у првом мониторинг циклусу. Промене се добијају на првобитној специфичној државној одлуци у вези са имплементацијом Оквирног Договора усвојеног од стране Комитета Министара октобра 2001 године.

## 2. ОПШТЕ ПРИМЕДБЕ

6. Саветодавни Комитет са жаљењем утврђује чињеницу да је Државни Извештај поднешен са закашњењем од четири године, чиме озбиљно спутава процесе мониторинга имплементације Оквирног Договора од стране "бивше Југословенске Републике Македоније". Овај извештај садржи детаљну информацију о постојећем законодавству, заједно са ограниченим информацијама битним за спровођење. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу што су у извештају укључени и статистички подаци и поред тога што су неки од њих некомплетни. Саветодавни Комитет са бригом примећује да ипак оружани конфликт 2001-ве и његове последице нису реално приказане у Државном Извештају.

7. Саветодавни Комитет сматра да састанак одржан у Скопљу и Тетову у време горепоменуте посете организоване на позив Владе, представља одличну могућност директног дијалога о томе како важеће нормативе имплементирати у пракси. У дијалогу су учествовали представници различитих група, омогућујући да се прикупе релевантне информације од Владе и других извора, укључујући и удружења мањина. Саветодавни Комитет сматра да је власт сарађивала у припреми посета. Саветодавни Комитет примећује и да су власти доставиле допунску информацију у облику писаног одговора на упитник.

8. Саветодавни Комитет са жалењем утврђује да власти поред тога што су касниле са извештајем, нису успеле да консултују представнике националних мањина приликом припреме Државног Извештаја. Опште оцењено, Саветодавни Комитет утврђује да недостају информације као и консултације у напорима при имплементацији Оквирног Договора. Саветодавни Комитет указује Влади да предузме даље кораке у побољшању спровођења Оквирног Договора, његовог објашњавајућег извештаја и правила која се односе на мониторинг на међународном нивоу, укључујући их кроз публикације и дистрибуцију Државних извештаја и других релевантних докумената.

9. Саветодавни Комитет сматра да не постоје прави институционални канали на нивоу власти за увођење и посматрање једне целовите политике тих мањина и одсуство исте, степен пажње посвећен проблемима мањина се разликује од једног до другог министарства, у зависности од њихових извора и компетентности. Саветодавни Комитет препоручује Влади да разгледа проблем и да приступи оснивању једне владине агенције задужене за заштиту мањина.

10. Саветодавни Комитет сматра да се ефекат оружаног сукоба из 2001 године још увек осећа у друштву, чиме је имплементација Оквирног Договора веома отежана. Анекс Ц Охридског Договора којим се је окончао сукоб, потписан је у Охриду 13 августа 2001 (одавде: надаље Охридски Договор) од стране Председника "бивше Југословенске Републике

Македоније" и главних политичких партија<sup>2</sup>. Такође, потписници су били Специјални представник Европске Уније и Специјални представник Сједињених Америчких Држава. Овај договор има низ специфичних мера за изградњу поверења. Саветодавни Комитет сматра да су ове и неке друге мере веома важне за развој међуетничке толеранције, која тражи одрживе свакодневне обавезе страна потписница, власти и становништва у целини. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да је изградња поверења један од главних владиних циљева, па зато подстиче Владу да удвостручи своје напоре у изградњи исте.

11. Саветодавни Комитет примећује да су у складу са Охридским Договором, Устав и многи закони о заштити мањина измењени или је у току њихова измена у циљу побољшања заштите мањина. У време усвајања овог мишљења, бројни закони о децентрализацији су у фази доношења, тако да остаје одређена неизвесност каква ће бити фактичка реформа у овој области. Саветодавни Комитет жели да нагласи значај процеса благовременог комплетирања свих реформи предвиђених Охридским Договором, као и обезбеђивање правилног спровођења правних норми које ће омогућити промене у пракси.

---

<sup>2</sup> Следеће партије су потписници Охридског Договора. Унутарња Македонска Револуционарна Организација - Демократска Партија Македонског Националног Јединства (ВМРО-ДПМНЕ) Демократска Партија Албанаца, Социјал Демократски Савез Македоније, Партија Демократског Просперитета. Од септембра 2002, Влада је основана од стране Социјал Демократског Савеза Македоније, Либералне Демократске Партије и Демократске Уније за Интеграцију.

12. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу о задовољавајућем начину спровођења Пописа 2002, у складу са Оквирним Договором (види тачку 3 доле). Саветодавни Комитет примећује да је у неким деловима Охридског Договора установљена бројчана норма сачињена од 20% популације, према коме би одређене мањине уживале извесна права како у образовању, тако и у употреби другог језика који није македонски. Одатле и важност пописа у одређивању тачног броја етничког састава популације. Али и поред свега, Саветодавни Комитет наглашава потребу Владе да консултује друге изворе, поред пописа, посебно када изглашава мере које треба да се спроведу или које имају утицај на локалном нивоу (погледај под тачку 16 доле).

13. Саветодавни Комитет скреће пажњу на чињеницу да се бројчано мање националне мањине осећају искључене од бенефиција Охридског Договора. Саветодавни Комитет сматра важним то што нове гаранције за мањине које задовољавају бројчани минимум према Охридским Договору не умањује права бројчано мањим мањинама и скреће пажњу властима да обезбеде правичну равнотежу при спровођењу мера по односу на оба циља: (величина и потреба мањина), укратко речено, равнотежа између објективног и субјективног циља.

14. Саветодавни Комитет је узео у обзир тешку економску ситуацију приликом процеса имплементације Оквирног Договора у "бившој Југословенској Републици Македонији". Свесни важности социо-економских услова при имплементацији прописа и мера Оквирног Договора, које обично захтевају адекватне финансијске изворе, Саветодавни Комитет признаје напоре учињене од стране власти да имплементирају Оквирни Договор.

15. У наредном делу овог мишљења, наводи се да у односу на бројне тачке, базирано на тренутно доступним информацијама, Саветодавни Комитет сматра да имплементација одређеног члана није по природи специфичне опсервације. Саветодавни Комитет жели да укаже да се његово мишљење не треба схватити као оцењивање мера које су до сада биле спровођење или да би исте мере требало смањити или укинути. Саветодавни Комитет сматра да природа обавеза у Оквирном Договору тражи подржани и континуирани напор од стране власти у поштовању принципа и у постизању циљева Оквирног Договора.

Стање одређених радњи може се сматрати прихватљивим у овом стадијуму, али не значи да ће тако бити и даље. Ова проблематика у овом стадијуму је релативно мањег значаја, али током времена може се испоставити да јој није била посвећена довољна пажња.



### **III. СПЕЦИФИЧНИ КОМЕНТАРИ У ВЕЗИ ЧЛАНОВА ОД БРОЈА 1-19**

#### **Члан. 1**

16. Саветодавни Комитет примећује да је "бивша Југословенска Република Македонија" ратификовала документе о широким потребама уз помоћ релевантних међународних елемената. Базирано на тренутним информацијама са којима располаже, Саветодавни Комитет сматра да имплементација овог члана неће изазвати било какве даљне опсервације.

#### **Члан.2**

17. На основу тренутних информација са којима располаже, Саветодавни Комитет сматра да примена овог члана неће изазвати било какве специфичне опсервације.

#### **Члан. 3**

18. Саветодавни Комитет напомиње да тај докуменат, у фази прихватања достављен 10 априла 1997 од стране "бивше Југословенске Републике Македоније" садржи следеће декларације:

1. Термин "националне мањине" употребљен у Оквирном Договору о заштити националних мањина сматра се као термин идентичан термину "народност", који је употребљен у Уставу и законима Републике Македоније.

2. Уредба у Оквирном Договору о заштити националних мањина биће употребљена за албанску, турску, ромску, српску националну мањину, које живе на територији Републике Македоније.

19. Саветодавни Комитет подвлачи да у одсуству дефиниције у Оквирној конвенцији, заинтересоване стране морају испитати у ком обиму намеравају да се Оквирни Договор примени у њиховој земљи. Став Владе "бивше Југословенске Републике Македоније" према томе је да сматра да ће се наћи излаз из ових испитивања.

20. Саветодавни Комитет међутим, с једне стране напомиње да оне стране које су заинтересоване да покажу толеранцију и разумевање у погледу, како у будућности заузети специфичан општеважећи став у својој земљи на рачун примедби, с друге стране се морају придржавати начела међународног права и основних начела изведених из члана 3 Оквирног Договора. Посебно водити рачуна да имплементација Оквирног Договора, не буде извор произвољних или неоправданих разлика.

21. Из овог разлога Саветодавни Комитет сматра да ја део његове дужности разматрање личног доприноса у имплементацији Оквирног

Договора, у циљу провере да не буду учињене произвољне или неоправдане разлике. При томе се мора проверити правилна апликација основних начела утврђених у члану 3 Оквирног Договора.

22. Саветодавни Комитет напомиње да су у складу са уредбама приложеним у Анексу А Охридског Договора, неки уставни амандмани били усвојени у Преамбули Устава "бивше Југословенске Републике Македоније" сада прихваћени на овај начин: "грађани Републике Македоније, македонски народ, такође и грађани који живе у њеним границама, а део су албанског народа, турског народа, влашког народа, српског народа, бошњачког народа и осталих, прихватајући одговорност идентитета њихове отаџбине(.....), су равноправни у свим правима и обавезама за опште добро. Република Македонија, у традицији Крушевске Републике(.....) Референдум од 8 септембра 1991 године, је одличан доказ да је Република Македонија једна самостална и независна држава(...).

23. Саветодавни Комитет примећује да су приликом распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), сви држављани поседовали држављанство СФРЈ као и републички ниво држављанства. За време СФРЈ, републички ниво држављанства није био значајан да би имао приступ социјалном праву и многи га нису променили касније током пресељења у другу Републику, то је постало одлучујуће приликом државне сукцесије. Као последица, они грађани који су се преселили у другу Републику, они који нису променили републички ниво држављанства, нису били уписани у регистар грађана те земље у којој су имали сва своја права и према томе су морали да траже држављанства преко натурализације, по закону о грађанским правима из 1992 године. Саветодавни Комитет саопштава да је закон о грађанским правима из 1992 године био измењен у децембру 2003 године и да је олакшао услове натурализације. Овај закон дефинира држављанство као "легалну везу између лица и државе и не указује на етничко порекло лица" и омогућује лакше стицања држављанства за националности других Република бивше СФРЈ и националности бивше СФРЈ. У пракси, међутим, неки проблеми би могли остати за неке мањинске групе (видети под члан 4 доле, параграф 37 и 38).

24. Саветодавни Комитет даље саопштава да Преамбула Устава посебно укључује Бошњачки народ помињујући другу категорију, "остали". Сличан приступ се може наћи у Државном извештају који се односи на групе које су изван оних који су убројани у декларацију из 1997 године са потврђивањем у Оквирном Договору. Саветодавни Комитет поздравља овај развој, указујући на приступ који даје веће могућности. Такође изјављује да у њиховим разговорима са управним органима касније намеравају да ову, де факто политику учине званичном преко измене декларације, што би пружило и омогућило заштиту од стране Оквирног Договора за убрајање Бошњака.

25. Саветодавни Комитет је сазнао од чланова египћанске заједнице да управни органи намеравају да их поистовете са Ромима, а који због њихове етничке позадине, историје, традиције и културе желе да буду третирани као посебна заједница и да уживају заштиту Оквирног Договора. Саветодавни Комитет саопштава да су покушаји представника египћанске заједнице да утврде себе као засебну заједницу били дочекани негативним одговором са различитих нивоа власти. Саветодавни Комитет подстиче Владу да гарантује идентитет овог народа и поштовање од стране управних органа, као и разгледавање могућности да буду заштићена њихова права Оквирним Договором .

26. Осим Египћана, Саветодавни Комитет је на мишљењу да се може узети у обзир убрајање других лица која припадају другим групама, убрајајући и недржављане, у склопу донета Оквирног Договора на бази члан-по-члан, и подстиче Владу да узме у обзир овај предмет уз консултацију са онима на које се односи.

27. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да је попис становништва одржан 2002 године и резултати који су били објављени првог децембра 2003,<sup>3</sup> био базиран на законској оквирној основи. Саветодавни Комитет посебно бележи да према закону о попису становништва 2002 године, лица могу бирати да одговоре на питање о етничкој припадности која се појављује у обрасцима. Такође се напомиње да уз дозволу према истом закону, дати обрасци морају бити одштампани не само на македонском, већ исто тако и на албанском, турском, влашком, ромском и српском језику и да пописана лица имају права да попуне формуларе на језику који изабере. Саветодавни Комитет прихвата да је у пракси пописа становништва био одржан на начин широке сагласности са принципима приложеним у члану 3 Оквирног Договора (видети исто Генералне примедбе горе).

#### **Члан . 4**

28. Саветодавни Комитет примећује да члан 9 из Устава “бивше Југословенске Републике Македоније” убраја једнакост пред законом. Саветодавни Комитет запажа да се принципи антидискриминације појављују у кривичном закону и у другим цивилним и административним законима. Међутим, постоје области у којима те појаве (као што су становање, здравство, приступ услугама) нису обухваћене од стране посебног антидискриминативног законодавства.

---

<sup>3</sup> Према коначним резултатима пописа објављеним од Завода за статистику 1 децембра 2003 године о становништву "бивше Југословенске Републике Македоније" (2,022,547 становника), исто је састављено на следећи начин: Македонаца 1,297,981(64,18% од укупног броја), Албанаца 509,083 (25,17%), Турака 77,959 (3.85%), Рома 53,879 (2.66%), Срба 35,939 (1,78%), Бошњака 17,018(0,84%), Влаха 9,695 (0,48%), и остали 20, 993(1,04%)

29. Саветодавни Комитет такође примећује из Владиног одговора на њихов упитник, да надлежни органи не намеравају да усвоје генерални антидискриминаторни закон, као што је препоручено од стране ЕЦПРИ у свом другом извештају о "бившој Југословенској Републици Македонији" (2000) године. Саветодавни Комитет поред тога подстиче надлежне органе да преиспитају сва законодавства и да употпуне сваки пропуст у заштити против дискриминације, убрајајући покриће индиректне дискриминације и омогућавање неприкладних критеријума у вези са држављанствима. Комитет такође узима у обзир да резултати истраживања антидискриминације вођена од стране групе македонских експерата на основу Пакта Стабилности, може бити користан допринос за овај процес сагледавања.

30. Саветодавни Комитет бележи да су Роми у веома рањивој позицији и да постоји реална социјално-економска подела између ове националне мањине и остатка популације: Роми, свакако, морају да се справе са серијом проблема у великом броју области (исто погледати чланове 14 и 15 доле) и често су жртве дискриминације и предрасуда. Саветодавни Комитет је информиран, на пример, о случајевима где су лица која припадају ромској групацији била одбивена на улазу у базен, тачније у Делчеву и у Скопљу.

31. Што се тиче становања, Саветодавни Комитет бележи да многи Роми живе у насељима са нејасним легалним статусом или у областима које нису повезане са основном инфраструктуром ( снабдевање водом, струјом, итд). Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да предузму неопходне мере за легализацију статуса ових насеља и обезбеђивање потребних мера да би Роми могли уживати у пристојним стамбеним условима.

32. На социјалном пољу, Саветодавни Комитет примећује наводну дискриминацију против Рома у смислу социјалне помоћи и здравства. Пажња Саветодавног Комитета је неколико пута изложена објашњењу датом у пракси, закона о социјалној помоћи из 2003 године од социјалних служби. Особе које се пријављују за социјалну помоћ су обавезне, на пример, да приложе доказ о договору за струју. Због предходно наведеног стамбеног стања, међутим, многи Роми нису у могућности да приложе рачун за струју да би могли добити социјалну помоћ. Такође, услови који су наметнути у пракси да би се квалификовали за здравствено осигурање стварају велике препреке за ромску популацију.

---

Други ЕЦПРИ извештај о "бившој Југословенској Републици Македонији" усвојен 16 јуна 2000 године, параграф 15"

Финални извештај по гледишту на бившу Југословенску Републику Македонију", Не-дискриминаторско истраживање на основу Пакта Стабилности за Југоисточну Европу, СП/НДР/(2003)005 (само на Енглеском)

У теорији, здравствено осигурање је доступно незапошљеним особама које су регистроване у Бироу за запошљавање. Међутим, појављује се у стварности да проширена пракса завода за запошљавање захтева да они који се пријављују доказују да су завршили осам година образовања да би се могли регистровати, захтев који није назначен у закону и многи Роми нису у могућности да испуне овај захтев. Саветодавни Комитет узима у обзир да ови проблеми захтевају целосну пажњу надлежних органа, које би требало разгледати у пракси и предузети потребне мере.

33. У односу на горе наведено, Саветодавни Комитет поздравља мере предузете од стране Владе за развој националне стратегије за Роме, обухватајући различита министарска одељења, Ромске организације и различите политичке представнике. Влада треба да употреби свој углед и да развије ову стратегију. Посебну пажњу посветити комуникацији, договарању и сарадњи са осталим партијама на нивоу владиног и грађанског друштва (нарочито ромске жене у ромским организацијама), такође да се осигурају да је ова стратегија, једном већ развијена, придруживана адекватним фондовима и независном контролом приликом процедуре оцењивања.

34. Саветодавни Комитет бележи да је неколико случајева о наводној дискриминацији изашло пред суд. Саветодавни Комитет је на мишљењу да ова наводно задовољавајућа фаза не мора увек да значи да дискриминација није проблем. Саветодавни Комитет сматра, узима у обзир, да је веома мали број случајева због других чињеница, као што је потешкоћа приступа судовима због проблема са језиком (такође видети чланове 10 и 15 доле).

35. Поред легалне акције, Саветодавни Комитет сматра да би увођење правобраниоца било од помоћи приликом спорних случаја дискриминације и супротстављању истој. У вези тога саопштено је да је Канцеларија правобраниоца, која је у функцији од 1998 године добила нова овлашћења у складу са Охридским Договором, ефективно учвршћивање свог назначивања у вези предмета са не-дискриминаторним и равноправним представљањем (такође погледати члан 15 доле), проширивање акције у сфери додељивања веће финансијске независности (Закон о Правобраниоцу од 10 Септембра 2003 године). Саветодавни Комитет се нада да ће подстицај који је дат Правобранилачкој канцеларији у заштити особа које припадају мањинама бити целосно примењене у пракси и да ће његово место у институционалном пејзажу државе бити уздигнуто као резултат те акције, тако градећи пут ка већем признању својих активности и препорука које би могли учинити у овој области.

36. Саветодавни Комитет поздравља отварање канцеларија правобраниоца у Битољу, Куманову, Тетову, Штипу, Струмици и Кичеву:

као што је предвиђено горепоменутиим законом. Чињеница је да су неке канцеларије лоциране у областима насељеним лицима које припадају мањинама, где је могуће учинити Правобраниоца доступнијим овим деловима популације. Саветодавни Комитет даље бележи да има потребе о употреби другог језика осим македонског (такође погледати коментаре, члан 10 доле) на принципу једнаке заступљености у односу запошљавања особља за правобранилачке канцеларије (такође погледати коментаре члана 15 доле). То ће помоћи да канцеларије правобраниоца буду доступније.

37. Као што је поменуто у вези са чланом 3, Саветодавни Комитет примећује да пратећи распад СФРЈ, велики број становништва није успео да обезбеди држављанство "бивше Југословенске Републике Македоније" у временском року од једне године, није омогућен приступ за прелазне рокове закона о држављанству из 1992 године. Ово је делимично због чињенице да ови прелазни рокови нису били опште познати међу особама о којима је реч и натурализација захтева сама по себи 15 година континуираног боравка, стални извор прихода и захтеве за издавање неопходних документа за идентификацију, што се не може тако лако испунити од стране одређеног дела становништва које припада углавном албанској и ромској мањини. Саветодавни Комитет изражава забринутост овим резултатима. Ово становништво је још увек без држављанства "бивше Југословенске Републике Македоније", десет година након државне независности, са свим пратећим последицама у смислу недостатка приступа у политици, економији и социјалних права (такође погледати члан л 3 горе, параграф 23).

38. У погледу горенаведених потешкоћа, Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да су захтеви натурализације олакшани (потребан период за становање, на пример, је био смањен са 15 на 8 година) пратећи усвајање амандмана закона о држављанству од 5 децембра 2003 године. Саопштава се, међутим, да су неке уредбе још увек отежане у пракси за Албанце и Роме углавном при стицању држављанства. Значајни примери убрајају услове повезане са потребом о сталном извору прихода, доказу о легалном боравку (не само привремени боравак) и потребна документа за идентификацију.

39. Обзиром на документе за идентификацију, Саветодавни Комитет је забринут због извештаја да званичне личности траже мито од особа које припадају мањинама да би за узврат издали потребну документацију. Саветодавни Комитет истиче да надлежни органи имају дужност да спрече такве активности и верује да потребне мере морају бити предузете брже, за решавање проблема везаних за докумената за идентификацију.

40. Обзиром на горенаведене потешкоће, Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да осигурају да је ово законодавство које је допуњено у децембру 2003 године, имплементирано на такав начин да се савладају проблеми, усмеравајући се према појединцима у процедури натурализације, узимајући у обзир садашњу или било коју правну везу коју појединци имају у држави.

41. Саветодавни Комитет жели да потенцира важност поседовања поверљивих података за спровођење политике која обезбеђује целосну и ефективну равноправност особа које припадају националним мањинама. Саветодавни Комитет узима у обзир чињеницу да су резултати пописа становништва били оспоравани, наводно од стране људи који припадају мањинама, који цитирају бројеве другачије од званичних статистика. Саветодавни Комитет и даље узима у обзир да ће резултати пописа донети корисну информацију која ће дозволити држави да дизајнира, спроводи и надзире ефективне политике за особе које припадају мањинама. Сами попис не задовољава обавезно текућу потребу о садашњим подацима, на пример због покрета становништва.

42. Према томе, надлежни органи би требали узети у обзир допуњивање ове информације са осталим статистичким анкетама, у сарадњи са принципима Комитета Министара, Препорука Бр. (97) 18 водећи бригу о заштити личних података сакупљених и обрађених за статистичке потребе. Саветодавни Комитет је на мишљењу да надлежни органи требају узети у обзир, на пример, успостављање демографског института који ће централизовати све демографске податке сакупљене у држави. Саветодавни Комитет охрабрује надлежне органе да узму у обзир ову могућност уз консултацију са Државним Заводом за статистику, а да у међувремену обезбеде да се особе које припадају мањинама уброје у овај процес.

## **Члан. 5**

43. Саветодавни Комитет бележи уредбе које су садржане у Закону о култури, помоћу кога се обезбеђују једнака права у свим сферама културе. Саветодавни Комитет бележи из Државног извештаја, да свако може регистровати и изводити културне активности, као и да аплицира за било какву помоћ од стране државе, према условима изложеним у закону.

44. Саветодавни Комитет бележи информације које су приложене од стране Владе, бринући се о подршци датој многобројним асоцијацијама које промовишу културу различитих заједница. Тиме се ипак запажа да сагласно различитим заједницама подршка пружена за развој њихове

културе је неадекватна , посебно за албанску заједницу, њихово културно наслеђе није довољно заштићено. Број места и споменика, на пример, који су од културне важности за мањине, претворени су у зграде, пренамењени, а у неким случајевима и уништени. Саветодавни Комитет верује да би надлежни органи требали обратити посебну пажњу овим жалбама и да требају предузети потребне мере да заштите историско наслеђе заједница о којима је реч.

45. Саветодавни комитет је забринут због оптужбе да је идентитет и култура влашког народа де факто у опасности од асимилације. Саветодавни Комитет жели скренути пажњу надлежних органа на важност Препорука Парламентарне Скупштине 1333 (97) на Ароманску културу и језик за влашку заједницу и жели да ова Препорука буде примењена према овој заједници. Иако су предузете или развијене неке позитивне иницијативе да промовишу влашку културу, они остају ограничени. Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да успоставе своју помоћ у различитим областима поменутих у Препоруци (образовање на матерњем језику, религиозни обреди и медији и помоћ културним асоцијацијама) која је веома битна да би се сачувао идентитет Влашког народа.

46. Са институционалне тачке гледишта, Саветодавни Комитет подржава недавну активност Управе у Министарству културе, одговорне за унапређење и развој културе различитих заједница. Ова Управа, која је у процесу оснивања, примењиваће само саветничке могућности и нема свој буџет. И поред свих недостатака, Саветодавни Комитет узима у обзир да ће нова Управа бити од користи у сусрету са мањинама и Министарством Културе, побољшавајући прилив информација о могућностима за одржавање финансиске подкрепе за културне и остале догађаје и активности од стране мањина. Према томе, Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да обезбеде Управи све неопходне изворе за ову операцију и да појачају своје напоре. Такође је веома важно, у погледу Саветодавног Комитета, осигурати да све мањине, убрајајући и оне бројчано најмање, да ако су у могућности учествују у овом раду и да за било који догађај у коме учествују буду и консултовани.

47. Саветодавни Комитет је свестан да је у светлу текућих реформи везаних за децентрализацију, локалним надлежним органима омогућена надлежност у области културе и заштите културног наслеђа под условима из 2002 године, законом о локалној самоуправи. Поздрављајући тај развој, Саветодавни Комитет има у обзир да је важно да нове локалне власти буду придруживане адекватним финансијским изворима (такође погледати коментаре члана 15 доле) и да ће централни надлежни органи одрадити свој задатак у овој сфери.



## Члан. 6

48. Саветодавни Комитет потврђује да је промоција толеранције и међукултурног дијалога веома комплексан задатак због утицаја конфликта из 2001 године на међуетничке односе. Саветодавни Комитет примећује у вези тога да је успостављање поверења између различитих етничких група један од главних циљева владиних програма рада (такође погледати Генералне примедбе горе) и да је овај приоритет рефлектиран у званичним државним изјавама датим од стране Владе. Саветодавни Комитет је веома забринут због нецелосне посвећености толеранцији надлежних националних и локалних органа: према томе, подстиче надлежне органе да продуже са својим радом и да покажу своју непрестану посвећеност у свом задатку, да остваре достојан дијалог у различитим областима друштва у земљи. Такође узима у обзир, као и владини надлежни органи, да сви законодавци и истакнуте јавне личности треба да одиграју своју улогу у развоју међуетничких односа ослобођени од тензија и алузија.

49. Саветодавни Комитет напомиње да је међу основним принципима Охридског Споразума убројана "потреба да се сачува мултиетнички карактер македонске заједнице". Саветодавни Комитет напомиње, међутим, да број од 20% популације представљеном у оперативним деловима Договора (Анекс А и Б) за добијање повећаног нивоа заштите, генерирало распрострањивањем различитих реакција и осећаја међу већином особа које припадају бројчано мањим националностима (тачније Турци, Срби, Роми, Власи и Бошњаци). Саветодавни Комитет се нада према томе, да ће надлежни органи доћи до закључка о ублажавању тог страха и предузети потребне мере да осигурају да бројчано мање заједнице буду укључене у међукултурни дијалог.

50. Саветодавни Комитет сматра да је веома низак ниво социјалне интеракције у свакодневном животу између различитих етничких група, нарочито између Македонаца и Албанаца. Та појава остаје извор дубоке несигурности: свакако, да целокупно различите заједнице живе једни поред других без неопходног међусобног комуницирања. Саветодавни Комитет напомиње да је то допринело да заједнице постану затвореније, стање које је највише заступљено у образовном сектору (такође погледати чланове 12 и 14 доле).

51. Саветодавни Комитет је дубоко забринут због изражене радикалне реакције многих младих Македонаца и Албанаца о плановима и мерама да уведу интегрирано образовање. Велики број инцидената повезан је са увођењем допунских одељења у албанским и у македонским школама и функционирање школа са мешовитом етничком популацијом издигло се је у отворен конфликт, раздвајајући младу популацију по етничкој основи. Ова испољавања нетолеранције и одбијање мешовитог образовања била

су осуђивана са стране надлежних органа. Ипак, Саветодавни Комитет сматра веома важним да надлежни органи имају у виду шта се може учинити на локалном и националном нивоу, у краткорочном и дугорочном термину, да одстране овај проблем и нађу међусобно разумевање. Саветодавни Комитет узима у обзир важност мера замишљених у овим областима, да буду поткрепљене напором објашњавања циља и како ће се ти циљеви остварити. Саветодавни Комитет је убеђен да ће преко охрабривања дебате, такав приступ помоћи и супротставити се бројним примедбама. Било какав потез на адресу специфичних потреба једне заједнице у образовном сектору, подразумева ерозију права у коме ужива већина популације.

52. Као што је поменуто у вези са чланом 4 горе, Саветодавни Комитет сазнаје да су Роми још увек дискриминирани у многобројним областима (становање, образовање, запошљавање, приступ социјалним службама) и жртве су предрасуда, убрајајући и медије (такође погледати члан 9 доле). Саветодавни Комитет бележи да се особе које припадају Египћанској заједници суочавају са сличним проблемима. Узима се у обзир да би надлежни органи требали да предузму све могуће мере које су веома битне, убрајајући националну стратегију за Роме и искоренити образовну дискриминацију над децом.

53. Саветодавни Комитет је дубоко забринут у вези извештаја о насиљу и третмана болесника који припадају мањинама (посебно особе које припадају ромској и албанској заједници) од законодавних служби. Забрињавајуће је да у многим случајевима, потребне законске акције нису биле предузете. Разлози за ово су многобројни и укључују жртвин недостатак поверења у полицију и правни систем. Саветодавни Комитет потстиче надлежне органе да воде посебну пажњу о справљању са жалбама на полицијску бруталност, начин на који се води истрага и оптужбе које стављају акценат о предрасудама према одређеним мањинама у полицији и тужилаштву. Саветодавни Комитет и даље подстиче надлежне органе да предузму генералне мере да исправе неуспехе, нарочито да поступају по специфичним препорукама изложеним од стране Европског Комитета за заштиту од тортуре, нехуманости или поступака деградирања или штете. Било која оптужба од стране болесника да буде регистрована и третирана казном од стране судије, који би требао одмах послати судско медицинску екипу да предузме потребне мере и да се осигурају да се оптужбе правично истраже.

54. У овим околностима, Саветодавни Комитет такође бележи важност о мерама регрутовања и обуке особа које припадају мањинама и које су сада моментално уведене са подршком ОСЦЕ-а да би се формирале мултиетничке полицијске јединице. Док Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да продуже са својом подршком на овој линији, такође

позива надлежне органе да осигурају учешће свих мањина у овим вежбама, такође и постојећим људским правима, свест о културним, религијским и етничким разликама је такође облик интегралног дела професионалног тренинга са новим регрутима и полицајским официцима (такође погледати члан. 15 доле).

55. У погледу медија, Саветодавни Комитет напомиње да поред неких похвалних иницијатива као што је формирање Почасног Савета Удружења новинара, новинарима ће бити осигурано надгледање понашања, као и слика о националним мањинама пренета у многим областима медија, који су под утицајем предрасуда и да се питањима мањина поклања мало простора, што доводи до етничке тензије. Саветодавни Комитет скреће пажњу на чињеницу да је у неким случајевима етничко порекло особе која је учинила кривично дело непотребно обелодањено када особа која је под истрагом припада ромској мањини. У светлу поменутих инцидената под параграфом 51 треба имати у виду посебну улогу коју медији имају у промоцији културне толеранције. Саветодавни Комитет узима у обзир да треба предузети текуће мере да би се поправио професионализам и правичност медија. Саветодавни Комитет даље бележи да су реторичка неједнакост и говор мржње ретко осуђивани по члану 319 Кривичног закона. Свестан о потреби и поштовању слободе изражавања и уредничке слободе медија, Саветодавни Комитет сматра важним да надлежни органи осигурају подршку у борби против говора мржње, а то је имплементирано у складу Препорука Комитета Министара Бр. (97) 20 "Говор мржње".

56. Саветодавни Комитет сазнаје да опште говорећи, у земљи преовладава религиозна толеранција. Међутим, у погледу извештаја о тензијама између Македонске и Српске Православне Цркве, Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да будно спроводе и обезбеде потпуно поштовање религиозне слободе, посебно у религиозним заједницама везаним са мањинама. Саветодавни Комитет је дознао да је у припреми закон о црквама и религиозним заједницама и нада се да ће процес довести до прихватања овог закона који би требао обухватити представнике различитих религиозних заједница, чиме ће се помоћи да се учврсти међурелигиозни дијалог.

---

Извештај Владе "бивше Југословенске Републике Македоније" приликом посете "бившој Југословенској Републици Македонији" обављен од стране Европског Комитета за заштиту од тортуре, нехуманости или деградирајућих поступака или штета (15-19 јули 2002) објављен 16 јануара 2003 године

57. Саветодавни Комитет напомиње да је вбивша Југословенска Република Македонијаг прихватила Роме, Ашкалије и Египћане који су се избегли са Косова сукцесивно од 1999 године. Многи од ових појединаца живе са породицом, или у неким случајевима у камповима у близини Скопља. Као локална ромска популација која живи по страни, они живе у тешким уусловима. Због њиховог несигурног статуса, они немају адекватан приступ до многобројних фундаменталних социјалних права и проналазе себе потиснутим у заједницама. У овим околностима, Саветодавни Комитет прихвата усвајање Закона о азилу у августу 2003 године, који сада омогућује легалан оквир за одређивање легалног статуса од особа не-држављана присутних у "бившој Југословенској Републици Македонији". Саветодавни Комитет се нада да ће се имплементацијом овог закона омогућити лицима која припадају овој групи да уживају статус који ће им омогућити заштиту и равноправност пред законом, према члану 4 Оквирног Договора.

#### **члан . 7**

58. Засновано на информацијама са којима располаже, Саветодавни Комитет сматра да имплементација овог члана не даје посебан акцент на било које посебно осматрање.

#### **члан. 8**

59. Саветодавни Комитет напомиње да члан 19 из Устава гарантује религиозну слободу и омогућује једнакост између религија.

60. Саветодавни Комитет напомиње да има нејасноћа у озакоњењу приликом регистрације. Постоји несигурност у владиној процедури и има неких нејасноћа у статутарним захтевима за регистрацију пратећих Уставних измена из 1999 године, повлачењем неких уредби из Закона о религиозним заједницама и групама (1997 година) Саветодавни Комитет подстиче надлежне органе да објасне процедуру регистрације и исту учине лакшом у пракси за све религиозне заједнице и групе.

#### **члан. 9**

61. Саветодавни Комитет напомиње да оквирно домаће законодавство гарантује слободу изражавања особама које припадају мањинама и дозволе оснивање њихових медија.

62. У погледу сектора емитовања, Саветодавни Комитет напомиње да у односу на члан 45, параграф 2 из Закона о јавном емитовању, да је државна ТВ кућа обавезна да емитује програме на језицима мањина. Саветодавни Комитет даље напомиње да Закон не обезбеђује било какву гаранцију о минималном трајању ових програма. Саветодавни Комитет напомиње да крајем 2002 године, трећи телевизиски канал, МТВ 3, намењен емитовању програма једино на језицима мањина, поред

албанског и на другим језицима: турском, мало мање на ромском, влашком, српском и босанском. Саветодавни Комитет схвата међутим, да постоје многобројни проблеми са вођењем канала, који је до сада функционирао пробно. Од проблема који су пренети Саветодавном Комитету, скренута је пажња, да се откажу програми на неким језицима (турски и влашки) или да их емитују у време кад има више гледаоца, недостатак пријема у неким руралним областима, на пример, где је велика турска популација, нема добар пријем због недостатка потребних средстава. Саветодавни Комитет изјављује да као резултат тога, програми привлаче много мали број гледалаца. Саветодавни Комитет сматра да би надлежни органи требали размотрити проблеме изблиза и предузети потребне мере да осигурају квалитетно емитовање програма, убрајајући и финансиску помоћ. Саветодавни Комитет изјављује са великим задовољством да Законом о емитовању на локалном нивоу и у областима где је већина популације састављена од националних заједница, емитовање може бити на језику те заједнице и да је у пракси, 7 од 29 локалних ТВ станица емитује програм албанске, турске, ромске, влашке и српске локалне заједнице.

63. Саветодавни Комитет напомиње да у склопу приватног емитовања, Савет за Радиодифузију издаје лиценце приватним телевизиским станицама које емитују програм на језицима мањина, који су такође задужени да емитују и на македонском језику, по члану 45 параграф 4 из закона о емитовању. Саветодавни Комитет изјављује да је тешко добити лиценцу за емитовање у условима када се 20% програма мора емитовати на македонском, са додатком на језицима мањина. Саветодавни Комитет је свестан да је Амандман о закону о емитовању узет у обзир и нада се да ће ова ревизија омогућити заштиту мањинама и лакши приступ до медија. Саветодавни Комитет се осврће на чињеницу да ни једна лиценца није додељена за приватно емитовање на албанском језику на националном нивоу, што је извор незадовољства и очекују да се решење може наћи да би се удовољиле потребе ове заједнице.

64. По питању писаних медија, Саветодавни Комитет примећује да су додељени грантови на годишњем нивоу за новине и часописе на језицима мањина, укључујући и дневни лист Флака на албанском језику и турски дневни лист Бирлик. Саветодавни Комитет примећује да је ипак било одређених жалби по питању фер расподеле фондова и сматра да власт треба да води више рачуна о већем балансу и подршци у том правцу, имајући у обзир потребе мањих заједница. Саветодавни Комитет примећује у извештајима добијеним од Владе, да ће текући процес приватизације највећих издавачких кућа имати одлучујући утицај на штампање издања на језицима мањинских заједница. Свакако, да је текућа приватизација целокупне штампе у земљи проблем сам по себи, али Саветодавни Комитет сматра да су писани медији заједница, нарочито бројчано мањих заједница, у посебно рањивом положају због ограниченог тржишта у коме делују и где власти треба да обрате нарочиту пажњу

приликом изналажења начина, чиме овај развој неће диспропорционално утицати на писане медије националних мањина.

65. Као што је већ било поменуто у горенаведеном члану 6, Саветодавни Комитет сматра да треба дати више подршке обуци новинара у правцу информисаности о мањинама, са циљем да се обезбеди шире и висококвалитетно покривање темама које се односе на мањинске заједнице. Саветодавни Комитет примећује да мањине нису довољно заступљене у јавном медијском сектору. Од преставника албанске заједнице дознало се је да особље албанских редакција националне телевизије нема потребну технику и људске ресурсе за адекватно извршавање њихових задатака. Саветодавни Комитет сматра да треба учинити додатни напор за упошљавање новинара мањинских заједница и њихово целосно интегрирање у ТВ станицама.

## **члан 10**

66. Саветодавни Комитет примећује да је по члану 7 из Устава званични језик у земљи македонски. Истовремено, Саветодавни Комитет сматра да ова одредба, у сагласности са Анексом А Охридског Договора, омогућава коришћење језика који се разликује од македонског.

67. У члану 7 из Устава, прави се разлика између употребе језика који су различити од македонског на државном и локалном нивоу. На државном нивоу језик различан од македонског је званични језик уколико га говори најмање 20% од укупне популације у земљи под следећим условима: овај језик се може употребљавати у органима Републике сагласно закону. Он се може употребљавати равноправно са македонским у комуникацији локалних представника и централне власти, само уколико га говори најмање 20% становништва те општине. Додајемо да на локалном нивоу Саветодавни Комитет примећује, да у оним општинама где тај језик говори најмање 20% становништва, тај језик треба да се користи као званични језик заједно са македонским.

68. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу што ова уставна уредба у великој мери рефлектује принципе из члана 10 параграф 2 Оквирног споразума. Саветодавни Комитет на основу информација добијених од Владе примећује да су албански, турски, српски и ромски признати као званични језици у одређеним општинама. Саветодавни Комитет дознаје да је нацрт закон о употреби језика и писма припремљен. Саветодавни Комитет се нада да ће овај закон омогућити целосну имплементацију горепоменуте уставне гаранције.

---

Поред македонског и албански је званични језик у 34 општине, турски у 5 општина, ромски и српски у по једној општини (извор: Министарство за локалну самоуправу)

69. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу што локалне власти имају могућност у одлучивању и употреби језика којим говори мање од 20% становништва (види члан 7 Устава и члан 90 (2) из Закона о локалној самоуправи од 24. јануара 2002 године.). Зато, Саветодавни Комитет саветује локалним властима у оквиру њихових могућности, да осигурају имплементацију ових уредби на прагматичан начин, водећи рачуна о локалним потребама и условима у сагласности са чланом 10 параграфа 2.

70. Саветодавни Комитет такође примећује да уредбе о личним документима омогућавају употребу језика што је у складу са захтевом за статус званичних језика. Саветодавни Комитет је био информисан да је у пракси имплементација нових уредби предмет дугог одлагања, нарочито када је реч о личним документима. Практичне могуће потешкоће које ће произаћи при обезбеђивању двојезичних документа су очигледне. Саветодавни Комитет је мишљења да је веома важно да власт имплементира законски прописане гаранције.

71. Саветодавни Комитет такође примећује да се у Кривичном закону омогућује коришћење преводиоца у кривичном поступку. Саветодавни Комитет примећује такође, да је таква могућност потребна и у грађанској парници. Саветодавни Комитет примећује, ипак, да у пракси има потешкоћа у употреби других језика (нарочито албанског и турског) у судским процесима, као резултат дефицита квалификованих преводиоца. Саветодавни Комитет саветује властима да предузму одређење мере у правцу елиминисања ових недостатка. Потребна је обука квалификованих тумача да би се обезбедило гарантовано право у кривичном поступку за особе које припадају мањинама.

## **члан 11**

72. Као што је било примећено у члану 10, законодавство "бивше Југословенске Републике Македоније" обезбеђује право издавања двојезичних документа. Пажња Саветодавног Комитета је била привучена чињеницом да транскрипција имена припадника турске мањине правописом званичног државног македонског језика доводи до извесног фонетског искривљења, посебно имена која су у прошлости силом промењена и још увек се користе као таква. Саветодавни Комитет сматра да је од велике важности да се у јавној администрацији, предузму одређене мере да би се омогућила фонетска транскрипција на званичном језику имена особа која припадају националним мањинама.

---

Види закон о личним документима (према коме личне карте лица која говоре другим званичним језиком, различитим од македонског, могу да буду штампани на том језику и на писму које лице користи, поред македонског) као и Закону о регистру рођених, умрлих и венчаних, према коме у општинама где најмање 20% од становништва које говори други званични језик поред македонског, обрасци за горенаведене регистре треба да се штампају и попуњавају на том званичном језику.

И сва имена која су у прошлости била промењена, да се врате у оригиналну форму уколико за то постоји захтев. Власт треба омогућити да процедура за повратак имена функционише у пракси. Такође, информисати особе које припадају мањским заједницама о постојању такве могућности.

73. Употреба другог језика осим македонског у односу на локална имена и друге топонимске информације није регулирана посебним законом, већ је предмет општих правила о употреби језика, као што је било договорено Охридским Договором (види члан 10). Натписи могу да буду на језику мањине уколико има статус званичног језика, уосталом уколико га говори најмање 20% становништва у тој општини. Саветодавни Комитет примећује да ово правило до сада није шире примењивано у пракси. Саветодавни Комитет позива власт да разгледа ово питање и да предузме неопходне кораке за подстицање употребе других језика поред македонског за обележавање локалних имена, уколико постоји одређен захтев и услов за такве натписе. Саветодавни Комитет примећује да локална власт има овлашћење у том правцу и Саветодавни Комитет позива централну власт да се осигура да локална власт прихвата захтеве члана 11 параграфа 3 из Оквирног Договора.

## **члан 12**

74. Саветодавни Комитет је изразио дубоку забринутост у односу на нетолерантни однос између македонских и албанских разреда у односу на увођење допунских часова на албанском и функционисање етнички мешовитих школа (види члан 6 горе). У овом контексту, Саветодавни Комитет сматра да је принципима из члана 12 параграфа 2 чији циљ је олакшавање контакта између ученика и наставника из различитих заједница потребно дати велику важност када се дизајнирају мере на пољу образовања. Ове мере имају за циљ промовисање знања културе, историје, језика и религије различитих група, чиме се даје допринос у међукултурном дијалогу. У вези информација које је Саветодавни Комитет добио о све већем језичком јазу између различитих заједница, Саветодавни Комитет сматра да посебну пажњу треба усмерити и охрабрити учење језика који се говори у тим регионима.

75. Такође, у државном извештају се помиње јачање интегративног капацитета школа као приоритет владиног деловања. Саветодавни Комитет примећује да још увек недостаје институционални капацитет потребан за пуну примену овог задатка. Сектор који је одговоран за развој образовања при Министарству за образовање нема ни кадра ни средстава за ефикасно деловање. Саветодавни Комитет саветује власт да размотри стање и да омогући услове секторима да се



проблеми који произилазе из школских наставних планова и програма и наставног ресурса отклоне (види члан 14 доле).

76. Саветодавни Комитет примећује да једна од потешкоћа која се среће у имплементацији принципа из члана 12 параграф 1 Оквирног Договора, недостатак осавремењених уџбеника на другим језицима поред македонског. Саветодавни Комитет верује да треба предузети одређене мере за обезбеђивање уџбеничког осавремењеног материјала за мањинске заједнице, при чему се треба искористити и билатерална сарадња са суседима, уколико је потребно .

77. Пажња Саветодавног Комитета је у више наврата била усмерена на проблеме недостатка квалификованог кадра који треба да реализује наставу на језику мањина. Овај недостатак је нарочито акутан у случају одређених мањинских заједница, нарочито код ромске и влашке заједнице. Саветодавни Комитет сматра да власти треба да посвете више пажње овом проблему, да обезбеде адекватну и признату обуку наставног кадра који предаје ове језике али такође и да врше мониторинг наставе уз уску сарадњу са организацијама које представљају ове заједнице (види члан 14 доле).

78. Конкретније, у вези са образовањем Рома, Саветодавни Комитет је свестан за многе иницијативе последњих година, од стране невладиног сектора за олакшање образовања и интеграцију ромске деце. Према мишљењу Саветодавног Комитета, стање у односу на образовање ромских дечака и ромских девојчица још увек је забрињавајуће. У Државном извештају статистика приказује низак степен похађања школа и висок степен напуштања школе у основном образовању од стране Рома. У овом контексту, Саветодавни Комитет сматра да национална стратегија за Роме која се у овом тренутку развија (види члан 4 горе), има значајну улогу при рушењу препрека са којим се сусрећу ромска деца у образовној сфери. Саветодавни Комитет саветује власт да се обезбеди свим предузетим мерама да се све стране укључе, нарочито родитељи ромске деце, и да се узму у обзир дечије потребе, њихова култура и језик у сагласности са принципима садржаним у Препорукама Комитета Министара (2000 године) 4, о образовању Рома / Циганска деца у Европи .

79. Конкретније, Саветодавни Комитет истиче потребу да се скрене посебна пажња на предшколско образовање деце Рома као стратегија за интеграцију. Саветодавни Комитет примећује да власт планира да направи измене у Закону о заштити деце и Закону за основно образовање.

80. Поред ромске заједнице, од података изнетим у Државном извештају, Саветодавни Комитет примећује да значајан број деце албанске и турске заједнице напуштају образовање и то је нарочито наглашено између основног и средњег образовања. Саветодавни

Комитет сматра да власт треба пажљивије да испита узроке за овакво стање, водећи рачуна о коментарима из члана 14 доле, и да предузме неопходне кораке за решавање проблема.

81. На пољу високог образовања, Саветодавни Комитет примећује да су биле предузете мере у односу на позитивну дискриминацију, за олакшање улаза у високо образовање припадника заједница. Успостављањем квота, циљ је још од 1996 године да се обезбеди правична заступљеност у високом образовању према проценту заступљености те популације. У пракси, и поред тога што има извесног побољшања у односу приступа мањина на Универзитетима у Скопљу и Битољу, систем ипак није донео очекиване резултате када је реч о Ромима. Саветодавни Комитет сматра да власт треба да уведе мониторинг систем са циљем да се свим заједницама омогући једнак приступ високом образовању.

82. Саветодавни Комитет примећује да на Филолошком Факултету постоји катедра за албански и турски језик, али сматра да треба учинити извесне кораке за проширење, укључујући и друге језике, са циљем да се одговори на захтеве који тренутно нису реализовани, посебно за влашки језик.

83. Саветодавни Комитет је посебно свестан жестоких дебата и тензија које су пратиле процес који је водио до признавања Тетовског Универзитета, као државног Универзитета према Закону од 21 јануара 2004 године и сумње у одређеним круговима да Универзитет на албанском језику доводи до даљње сегрегације. Саветодавни Комитет сматра да ће ово признавање омогућити припадницима албанске заједнице стицање квалитетног високог образовања, нешто што што ће према одређеним гледиштима имати супротне резултате у међуетничким односима. Саветодавни Комитет саветује власт да предуземе све акредитоване мере, укључујући и признавање наставног програма и диплома које ће се издавати на Тетовском Универзитету.

84. Са друге стране, Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да приватни Универзитет југоисточне Европа, обезбеђује наставу на албанском, македонском и на енглеском језику и олакшава интеграцију студената са различитом етничком позадином.

### **члан 13**

85. Саветодавни Комитет примећује да према члану 45 из Устава, грађани имају право да отварају приватне школе на свим нивоима образовања, искључујући основно образовање. Саветодавни Комитет примећује да се отварање приватних институција овога типа уређује условима прописаним законом.

86. Саветодавни Комитет сматра да, и поред тога што се то не односи на мањине, забрана отварања школа на нивоу основног образовања није у складу са чланом 13 из Оквирног Договора. Ипак, Саветодавни Комитет примећује да према члану 44 Устава, свако има право образовања на једнаким основама. Забрана за оснивање приватних основних школа ставља припаднике мањинских заједница у подређен положај у односу на образовање на језицима мањина (види коментаре у оквирима члана 14 доле). Саветодавни Комитет сматра да се стање треба ревидирати у смислу одобравања приватног основног образовања.

#### **члан 14**

87. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да је право припадника заједница на образовање на њиховом језику у основном и средњем образовању унесено у Устав (члан 48).

88. Саветодавни Комитет примећује да ипак, у пракси има озбиљних недостатака по питању наставе на језик националних мањина.

89. Саветодавни Комитет примећује да у руралним срединама настањеним припадницима турске заједнице у знатном броју нема наставе на турском језику, тако да су деца принуђена да путују до других мјеста и прате наставу на свом језику. Али, због економских потешкоћа и недостатка инфраструктуре, ипак су таква путовања ретко могућа, а то доводи до повећавања проблема и до напуштања образовања.

90. Саветодавни Комитет има сазнање да је било захтева од особа које припадају мањинама (нарочито албанске и турске) за допунским одељењима, нарочито у основном образовању, али исти нису били омогућени од стране власти. Саветодавни комитет сматра веома битним да се у оквиру члана 14 параграфа 2 треба дати адекватан третман овим захтевима. Саветодавни Комитет саветује власти да омогуће одређена решења са циљем да се одговори на захтеве мањина и да се развију специфични критеријуми за отварање одељења на језицима заједница.

91. Саветодавни Комитет сматра да је имплементација члана 14 из Оквирног Договора уско повезана са имплементацијом члана 12 параграфа 2: Саветодавни Комитет сматра да ће горенаведене примедбе у односу на право за обуку компетентних наставника и сагласно тиме, обезбеђивање адекватног наставног материјала, знатно олакшати остваривање права припадника мањина да имају наставу на свом матерњем језику и да исти уче.

92. Саветодавни Комитет примећује да права која произилазе из члана 48 Устава нису примењена у пракси за особе које припадају влашкој, ромској и српској заједници. Саветодавни Комитет располаже информацијом да само неколико оделења факултативно изучавају ромски језик. Захтев за отварање допунских оделења за факултативно изучавање влашког језика је одбијен, број оделења на српском језику је смањен, а деца од првог до четвртог разреда се групирају у један разред. Саветодавни Комитет саветује властима да се пажљиво односе према потребама заједница и да им се обезбеди адекватна помоћ за наставу на језику националних мањина. У вези са припадницима ромске заједнице, Саветодавни Комитет се нада да ће национална стратегија која је у припреми омогућити неке одговоре, усклађене наставним програмом и реализованом од стране квалитетног кадра.

## **члан 15**

93. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу што Устав вбивше Југословенске Републике Македонијег као што је приказано даље и у Охридском Договору, садржи бројна права која постављају законску основу за повећано учешће припадника заједница у јавном животу.

94. Саветодавни Комитет посебно поздравља постојање низа уставних права који рефлектују интересе припадника заједница у законским процесима. Саветодавни Комитет примећује на пример, да је Устав увео двотрећински систем за усвајање закона који се тичу заједница (култура, употреба језика, образовање, лична документација и употреба симбола). Према овоме, овакви закони морају обезбедити не само већинске гласове, већ и већину гласова припадника заједница који нису већина у укупној популацији. Оваква процедура примењује се при именовању Јавног правобранитеља, три од девет судија који седе у Уставном суду и три члана Судског савета. Саветодавни Комитет такође примећује оснивање специјалне скупштинске комисије, Комитета за односе са заједницама, у којем је гарантовано учешће мањина.

95. Ценећи значај раније поменутих уредби, Саветодавни Комитет примећује тенденцију политичара за поларизирање међу партијама, углавном између Албанаца и Македонаца и да постоји опасност у тим случајевима да бројчано мање заједнице буду искључене из дебата. Саветодавни Комитет сматра да су веома битне дискусије за заштиту мањина и било која дискусија у овом контексту не треба да се монополизира од стране политичких партија, искључујући мањинске групе.

96. Саветодавни Комитет признаје вредности различитих начина директних дијалога који могу да се успоставе између Владе и организација које претстављају све заједнице, укључујући бројчано мање заједнице. Саветодавни Комитет сматра да је овакав начин

дијалога доста лимитиран. Саветодавни комитет признаје жељу власти да се дискутира о проблемима са којима се сударају мањине, али Саветодавни Комитет такође примећује да има недостатака у протоку информација, што је било потенцирано као текући проблем мањина. Због тога, Саветодавни Комитет сматра да власти требају покушати да побољшају законске и институционалне оквире оснивањем Савета мањина на пример, а све у циљу омогућавања дијалога са организацијама које представљају различите мањине око питања која их интересују.

97. Саветодавни Комитет примећује да је предузето више мера за унапређење учешћа припадника заједница у јавној администрацији. Саветодавни Комитет примећује да се мере крећу око концепта за правичну заступљеност као што је било предвиђено у Охридском Договору и поздравља чињеницу што се уредбе тумаче на флексибилан начин, омогућавајући постепено повећавање заступљености припадника заједница. У том правцу, Саветодавни Комитет примећује да и поред изискивања законских промена у реформи, уз помоћ Европске Уније је била направљена и шема за запошљавање припадника мањина за рад у јавном сектору. Свесне о потешкоћама у остваривању реформи у време модернизације јавне администрације, у суштини, власти се суочавају са супротним циљевима: са једне стране је потребно смањење јавне администрације, а са друге стране, да се промовише запошљавање припадника мањина у јавном сектору, нарочито Албанаца. Саветодавни Комитет сматра да ово неизбежно ствара одређене тензије.

98. У том контексту, Саветодавни Комитет поздравља прогрес који је до сада учињен у односу на имплементацију принципа у сектору Министарства за унутарње послове, охрабрује власти да наставе са тежњом у односу на равноправну заступљеност за укључивање бројчано мањих заједница. Саветодавни Комитет сматра да се ови принципи требају применити у свим секторима јавне администрације (укључујући и сектор Одбране). Саветодавни Комитет сматра да је веома важно редовно вршити мониторинг напредовања и у овом контексту. Истиче се улога Агенције за државне службенике којој треба дати више овлаштења у том смеру.

99. Саветодавни Комитет сматра је да мала заступљеност припадника мањина у судству посебно забрињавајућа. Саветодавни Комитет сматра да и поред горепомнутих уставних уредби које се односе на Уставни суд и Судски савет, важно је да власт предузме све могуће мере за поправку стања, а посебно у случају ромске мањине и њихову одсутност у разним нивоима судства. Треба пажљиво предузети одређене мере да би се осигурала транспарентност овог процеса и да се исти не политизира. Саветодавни Комитет сматра да су ове мере од велике важности за повећање јавног поверења у судство уопште, (видети

примедбе у члану 6 горе).

100. Саветодавни Комитет поздравља текуће реформе децентрализације према усвојеном Закону о локалној самоуправи од 24 јануара 2002 год. Због високо централизоване природе македонског административног система и његовог доскорашњег негативног утицаја на заштиту мањина, ове реформе представљају велики корак ка већем учешћу и укључивању националних мањина у административним јединицама онамо где они и географски припадају. Саветодавни Комитет нарочито примећује нове надлежности које добијају општине у оквирима образовања и примећује потенцијално важну улогу Комитета за односе између етничких заједница, који према закону треба да се формирају.

101. Саветодавни Комитет сматра да се праве мере за важност ових реформи и њихов утицај на учешће могу обезбедити од стране актуелне власти, а које су доступне и локалним властима. Саветодавни Комитет сматра да је од посебног значаја одређивање ресурса да би реформе биле ефективне у пракси, а први корак би требало бити усвајање Закона о локалним финансијама, чије доношење је више пута било одложено. Истовремено, Саветодавни Комитет истиче да процес децентрализације не ослобађа централну власт одговорности у погледу учествовања припадника мањина у процесима.

---

Према ( недатираним ) статистичким подацима обезбеђеним у Државном извештају само 11,5% (изабраних) судија припадају мањинама. Од њих, Албанаца 0,8% Турака,1,9%, Влаха 0,3% Муслимана 0,5% , друга лица исламске религије 1,1%, Срба 0,5%, Црногораца 0,1%, Хрвата и Бугара 0,1%

102. Саветодавни Комитет је свестан високог степена незапошљености у земљи, а то је велики проблем у свим сегментима друштва. Саветодавни Комитет скреће посебну пажњу албанској и ромској заједници, а посебно на албанску и ромску жену у том правцу. Ово произилази из информације Државног извештаја да је незапошљеност нарочито висока код ове две групације. Поздрављајући иницијативу која се већ реализује националном стратегијом за Роме, Саветодавни Комитет сматра да власти требају учинити допунске напоре за превазилажење овог стања. У овом контексту, Саветодавни Комитет позива власт да у консултацији са мањинама о којима је реч, размисле које би радње требало предузети у оквиру стратегије за смањивање сиромаштва, која је била зацртана 2000 године.

## **члан 16**

103. Саветодавни Комитет примећује да је међу различитим законима који треба да буду донешени у циљу целосне реализације Охридског Договора и закон о општинским границама. Саветодавни Комитет примећује да је нацрт закон био поднесен Скупштини и као резултат тога, било је тензија повезаних бојазношћу да ће нове границе предвиђене новим законом, променити састав територијалних јединица. Саветодавни Комитет сматра да власт мора обавити консултације пре усвајања закона. Саветодавни Комитет такође сматра да када испитују етнички састав становништва у овом контексту, власти треба да се осигурају око резултата пописа, па и допунски, уколико је потребно, као и другим анализама и студијама у вези стања мањина на локалном нивоу. (види: Опше примедбе доле).

104. Саветодавни Комитет примећује да је конфликт из 2001 године довео до исељавања великог броја људи (око 170.000), променивши етнички састав становништва у одређеним областима. Процес враћања тих људи је започео и у току је. Свакако, Саветодавни Комитет сматра да је то позитивно. Извештаји указују да сви услови за безбедни повратак у етнички мешовите средине нису довољно стимулирани, укључујући и припаднике мањина, изјашњавајући се против повратка, што и даље забрињава. Саветодавни Комитет сматра да се сви услови за трајни повратак требају обезбедити и у вези с тиме позива македонску власт да предузме све потребне кораке, укључујући и сарадњу са међународном заједницом, све у циљу промене климе несигурности, реалне или замишљене, међу припадницима мањина. Свакако, треба наставити са тенденцијом за поправку домова и оживети привреду која је ратним сукобом била уништена.

105. Саветодавни Комитет сматра да се власти требају осигурати да захтеви за увођење виза од неких суседних држава не стварају непотребне проблеме (процедуралне, финансијске или друге природе)

када се требају одржавати погранични контакти, посебно када се тиче лица која су исте етничке, културне и језичке припадности.

#### **члан 18**

106. Саветодавни Комитет примећује да је "бивша Југословенска Република Македонија" потписала билатералне споразуме на пољу културе са бројним земљама и препоручује властима да размишља о потписивању сличних споразума са суседним државама са којима још увек није потписала.

#### **члан 19**

107. На основу информација којима располаже, Саветодавни Комитет сматра да на имплементацију овога члана нема никакве примедбе.



#### **IV. ГЛАВНИ НАЛАЗИ И КОМЕНТАРИ САВЕТОДАВНОГ КОМИТЕТА**

108. Саветодавни Комитет верује да ће следећи налази и коментари бити од користи у наставку дијалога између Владе и националних мањина, а Саветодавни Комитет је увек на располагању.

##### **У односу на опше примедбе**

109. Саветодавни Комитет налази да је вбивша Југословенска Република Македонијав дубоко зашла у законске реформе које директно имају утицаја на заштиту националних мањина. Саветодавни Комитет сматра да се реформе требају довршити према предвиђеним роковима и уз обезбеђивање целосне имплементације у пракси.

110. Саветодавни Комитет налази да је повратак поверења међу различитим сегментима становништва главни приоритет власти. Саветодавни Комитет сматра да се овај приоритет поклапа са трајним напорима и конкретном иницијативом у циљу повећања степена међуетничке толеранције и интеракције.

111. Саветодавни Комитет налази да је општи осећај код припадника мање бројних етничких мањина да се налазе на рубу реформских просеса иницираних према Охридском Договору и сматра да власти требају да обезбеде да ће се са сваком следећом предузетом мером водити рачуна о стању бројчано мањих етничких заједница.

##### **У односу на члан 3**

112. Саветодавни Комитет налази да су припадници заједнице Египћана незадовољни непризнавањем њиховог личног идентитета од стране власти, испољавајући жељу да буду укључени у Оквирни споразум. Саветодавни Комитет сматра да Влада треба омогућити поштовање посебног идентитета ове заједнице и испитати могућност укључења ове групе у Оквирни споразум.

113. Саветодавни Комитет налази да се треба разгледати могућност укључења допунске групе у примену Оквирног споразума на основи члан по члан и сматра да власти треба да приспитају ову ствар у договору са заинтересованима.

##### **У односу на члан 4**

114. Саветодавни Комитет налази да постоје извесне празнине у одређеним законским уредбама против дискриминације и сматра да власти треба да испитају могуће проширење уредби о недискриминацији.

115. Саветодавни Комитет сматра да се Роми де факто сукобљавају дискриминацијом на разним пољима, као становање, приступ социјално здравственом осигурању. Саветодавни Комитет сматра да власти треба да разгледају стање и да предузму одговарајуће кораке, чиме би се ставио крај дискриминаторској пракси.

116. Саветодавни Комитет налази да постоји социоекономски јаз између Рома и остатка становништва и сматра да Влада треба наставити напоре за утврђивање националне стратегије о Ромима и да обезбеди одговарајући фонд за ову стратегију, као и да установи процедуру за евалуацију.

117. Саветодавни Комитет налази да Јавни правобранитељ има важну улогу у идентификовању и супротстављању дискриминацији, укључујући и његове децентрализоване канцеларије и сматра да се за рад Јавног правобранитеља треба одати јавно признање.

118. Саветодавни Комитет сматра да има припадника албанске и ромске заједнице који су још увек без држављанства и сматра да власти требају узети у обзир проблеме са којима се сусрећу у процесу натурализације након недавно усвојеног закона о држављанству, фебруара 2003 године.

## **У односу на члан 5**

119. Саветодавни Комитет налази да је обезбеђена државна подршка бројним асоцијацијама који раде на промоцији културе разних мањина, али је та подршка неједнако подељена од претставника разних заједница. Саветодавни Комитет сматра да су даље мере, укључујући и јачање Управе за афирмацију и развој културе мањина у Министарству за културу, потребне за превазилажење ових проблема.

120. Саветодавни Комитет налази да је било жалби од стране претставника влашке заједнице да се налазе де факто под асимилацијом. Саветодавни Комитет сматра да даљим мерама власти треба да ојачају њихову подршку у циљу да се одржи влашки идентитет.

## **У односу на члан 6**

121. Саветодавни Комитет налази да се узроци ратног конфликта још увек осећају у друштву и уједно се компликује процес обнављања међуетничког поверења и разумевања. Саветодавни Комитет сматра да централне и локалне власти треба да учине допунске напоре да промовишу толеранцију и мирољубиве међуетничке односе.

122. Саветодавни Комитет налази да постоји низак степен интеракције између различитих етничких група, а посебно између Македонаца и Албанаца и сматра да је од суштинског значаја да власти предузму низ мера да се супротставе феномену политизираниог друштва у етничким оквирима, посебно на пољу образовања.

123. Саветодавни Комитет налази да има забрињавајућих случаја насиља и некоректности према припадницима мањина, нарочито Рома и Албанаца од стране службених лица и да се веома ретко отпочиње законски поступак у вези оваквих случаја. Саветодавни Комитет сматра да власти требају надзирати стање и темељито испитати жалбе о насиљу и некоректним третманом од стране полиције.

124. Саветодавни Комитет налази да третман питања мањина у одређењим медијским извештајима има једнострану покривеност. Саветодавни Комитет сматра да су потребне даљне мере за повећање медијских капацитета да би се обезбедило балансирано извештавање о мањинским питањима и да власти требају повећати пажњу при имплементацији уредби које подстичу борбу против националне, верске и религиозне мржње.

125. Саветодавни Комитет налази да бројни Роми, Ашкалије и Египћани, избеглице са Косова, живе у крајње бедним условима који их доводе на маргину друштва. Саветодавни Комитет сматра да имплементирање закона о азилу треба да омогући припадницима ове заједнице да уживају статус који им омогућује једнакост и једнаку заштиту пред законом.

## **У односу на члан 8**

126. Саветодавни Комитет налази да постоји несигурност међу мањинама у однос на процедуру и регистрацију религиозних заједница прем одлуци из 1999 године за укидање одређених уредби Закона из 1997 за религиозне заједнице и групе. Саветодавни Комитет сматра да власти требају објаснити процедуру у циљу олакшања регистрације различитих религиозних удружења.

## **У однос на члан 9**

127. Саветодавни Комитет налази да је трећи телевизиски канал који се емитује само на језику мањина, што је у примени од 2002 године. Међутим, Саветодавни Комитет сматра да власти треба да воде рачуна о проблемима са којима се сусреће овај канал у циљу обезбеђивања квалитетног и уносног посла.

128. Саветодавни Комитет сматра да законске уредбе које се односе на приватно емитовање на мањинским језицима захтевају да се програми припремају и на македонском, поред језика заједница и да ово представља потешкоћу у пракси око добијање лиценце. Саветодавни Комитет сматра да има потребе о ревизији Закона о Радиодифузији.

129. Саветодавни Комитет сматра да забринутост о приступу мањина медијима, посебно бројчано мањим заједницама, заслужују даљу пажњу.

### **У односу на члан 10**

130. Саветодавни Комитет налази да уставне уредбе у односу на коришћење језика садржи уредбе члана 10 из Оквирног Договора и сматра да власти и даље треба да дефинирају законске обавезе које произилазе из уставних уредби у предстојећем закону за коришћење језика и писма, као и да се предузму мере о имплементацији закона о личним документима.

131. Саветодавни Комитет налази да недостатак квалификованих преводиоца отежава коришћење других језика поред македонског у судским парницама, што је уредба из Кривичног закона и сматра да власти треба да скрену пажњу на овај проблем као приоритет, посебно обезбеђивањем стручних програма и обуке за преводиоце.

### **У односу на члан 11**

132. Саветодавни Комитет сматра да има проблема са личним документима на релацији фонетске транскрипције имена припадника турске заједнице, као имена која су силом била промењена у прошлости. Саветодавни Комитет сматра да власти треба да предузму одговарајуће кораке у циљу обезбеђивања могућности коришћења писма званичног језика, да имена припадника мањина буду уписана у њиховом фонетском облику да се омогући да особе чија су имена у прошлости насилно промењена да се врате у оригиналној форми.

133. Саветодавни Комитет налази да су други језици осим македонског, а који имају службени статус ретко коришћени у пракси, приликом употребе локалних назива и топографских ознака, па Саветодавни Комитет сматра да власти треба да разгледају овај проблем.

### **У односу на члан 12**

134. Саветодавни Комитет налази да има излива нетолеранције међу македонским и албанским ђацима, нарочито по питању мешовитих

школа и сматра да власти треба да имају за циљ олакшавање контакта између ученика када предузимају одређене мере на пољу образовања, укључујући и промоцију индивидуалног признања језика који се говоре у региону.

135. Саветодавни Комитет налази да Управа у Министарству за образовање која ради на образовању мањина нема институционални капацитет за адекватно спровођење задатака, па Саветодавни Комитет сматра да власти треба да сагледају стање.

136. Саветодавни Комитет налази да су потребни допунски напори за превазилажење проблема због недостатка уџбеника на језицима националних мањина, као и квалификованог наставног кадра.

137. Саветодавни Комитет налази да је низак степен уписа и висок степен напуштања основног образовања међу ромским ђацима и сматра да власти треба да овај проблем третирају у националној стратегији о Ромима, уз консултацију са родитељима, водећи рачуна о потребама деце.

138. Саветодавни Комитет налази да је велики број албанске и турске деце која између основног и средњег образовања напуштају школу, па сматра да власти треба да ближе испитају узроке за овакво стање и да предузму одређене мере за решавања оваквог стања.

139. Саветодавни Комитет налази да се увођењем квота у високом образовању за правичну заступљеност при упису свих заједница, није повећао упис Рома и сматра да власти треба да изврше мониторинг стања у циљу решавања оваквог стања.

### **У односу на члан 13**

140. Саветодавни Комитет налази да домаће законодавство не дозвољава приватно основно образовање и да овим стањем мањине не могу остварити право образовања на свом језику. Саветодавни Комитет сматра да власти треба да разгледају поновну могућност за омогућавање приватног основног образовања.

### **У односу на члан 14**

141. Саветодавни Комитет налази да има захтева од стране турске и албанске заједнице за отварање допунских одељења на њиховом језику и сматра да власти треба да пажљиво размотре потребе мањина на овим подручјима и да утврде критеријуме по питању отварања одељења на језику заједница.

142. Саветодавни Комитет налази да има недовољно наставе на влашком, ромском и српском језику и сматра да власти треба да обезбеде адекватну помоћ у том правцу.

### **У односу на члан 15**

143. Саветодавни Комитет налази да су ограничене информације и консултације са мањинама од стране власти и сматра да власти треба да преиспитају могућност за успостављање директних контаката са организацијама које представљају различите мањине, укључујући могућност оснивања Савета мањина.

144. Саветодавни Комитет налази да је увођење принципа правичне заступљености у домаћем законодавству имало за циљ да обезбеди учешће припадника мањина у јавној администрацији према процентуалној заступљености и сматра да власти треба да наставе са тежњом о примени уредби, укључујући и бројчано мање заједнице у свим секторима јавне администрације.

145. Саветодавни Комитет налази да недовољна заступљеност или када је реч о Ромима, одсуство било какве заступљености припадника мањине у судству је очигледно, па Саветодавни Комитет сматра да власти треба да усвоје мере које ће помоћи при решавању овог проблема на свим нивоима судства.

146. Саветодавни Комитет налази да процес децентрализације инициран усвајањем закона о локалној самоуправи од јануара 2002 године треба да омогући веће учешће мањина и сматра да би исти требало да заврше реформу на овом пољу, а да финансије буду приоритет.

147. Саветодавни Комитет налази да ефективно учешће припадника мањина, посебно Албанки и Ромкиња у привредном животу остаје и даље као недостатак, па сматра да власти треба да наставе са тежњом за решавање овог проблема, између осталог и преко текућих активности, као на пример националне стратегије за Роме.

### **У односу на члан 16**

148. Саветодавни Комитет налази да одређени припадници националних мањина испољавају забринутост по питању на могући негативни утицај предложеног Закона о општинским границама, етничке равнотеже територијалних јединица и сматра да власти треба да обрате посебну пажњу на ове примедбе и да се консултују са припадницима мањина пре усвајања закона.

## V. ЗАВРШНЕ ПРИМЕДБЕ

149. Саветодавни Комитет сматра да доленаведене примедбе дају главне црте тренутног мишљења и да могу бити коришћене као основа закључака и препорука које би биле усвојене од стране Комитета Министара.

150. Саветодавни Комитет поздравља чињеницу да су до сада уставне и законске промене учињене, у сагласности са Охридским Договором, поставиле основу за бољу заштиту мањина, између осталог, као на пољу коришћења језика, образовања и учешћа, увођењем принципа једнакве заступљености мањина на свим нивоима јавне администрације.

151. Власти треба да одлучно наставе са већ започетим реформама за заштиту мањина: завршавање процеса децентрализације, употреба језика и писма и усвајање допунских уредби на пољу недискриминације, треба да буду главна тежња рада, чиме би се комплетирао и ојачао постојећи законски оквир. У овом контексту, власти треба да воде рачуна и о стању бројчано мањих националних мањина.

152. Свакако, узајамно разумевање и међукултурни дијалог остају од виталног значаја за будућу социјалну кохезију у земљи која је била у ратном конфликту 2001 год. Приметна међуетничка тензија између млађе популације, забрињава и сведочи о постојању значајних баријера међу заједницама, посебно међу Албанцима и Македонцима. Додатне напоре треба учинити и охрабрити интеракцију међу различитим компонентама друштва, а нарочито у оквиру образовања, где се значај језика у региону треба подстицати.

153. Допунске мере треба усвојити и узети у обзир потребе за наставу на језику мањина, што је указано од стране више заједница, нарочито од албанске и турске заједнице. У овом контексту, забрана за отварање приватних школа треба да се поново разгледа.

154. Дискриминација коју трпе припадници ромске заједнице дешавала се на различитим пољима и сведочи о значајним социјално економским разликама међу њима и другим заједницама. Потешкоће су најочигледније у области запшљавања, становања, здравственој заштити и образовања. Потребно је да власти предузму одређене кораке за побољшање стања припадника ове заједнице, у оквиру зацртане националне стратегије.

155. Наравно, треба предузети одређене мере у медијима, у циљу подстицања приступа припадника мањина медијима. У области културе, треба предузети мере о очувању и унапређењу културе. Посебно треба ојачати влашку културу.

156. Треба узети у обзир одређене мере и омогућавање редовне консултације на институционалном нивоу са мањинама по питањима која су битна.